

До

ДОЦ. Д-Р МИХАИЛ ОКОЛИЙСКИ -  
МИНИСТЪР НА ЗДРАВЕОПАЗВАНЕТО

## СТАНОВИЩЕ

От

СТАНИСЛАВ МАЛЧЕВ -  
СДРУЖЕНИЕ “ВЪЗДУХ ЗА ЗДРАВЕ”,  
ИМЕЙЛ: [office@air4health.eu](mailto:office@air4health.eu)  
ТЕЛЕФОН: +359 876666111

Относно: Проект на Концептуална рамка на дейностите по промоция, превенция и профилактика в начален етап на училищното образование публикуван в Портала за обществени консултации с № 12138-К, открита на 30.01.2026 г. със срок за обсъждане до 02.03.2026 г.

### УВАЖАЕМИ ДОЦ. Д-Р МИХАИЛ ОКОЛИЙСКИ,

С настоящото становище изразяваме позицията на членовете на сдружение “Въздух за здраве” в рамките на законоустановения срок по процедурата по обществено обсъждане на публикуваната **Концептуална рамка на дейностите по промоция, превенция и профилактика в начален етап на училищното образование публикуван в Портала за обществени консултации с № 12138-К, открита на 30.01.2026 г.**

Сдружение „Въздух за здраве“ е гражданска организация с ясно изразена експертна и обществена мисия, насочена към защита на правото на чист въздух като ключов фактор за опазване на общественото здраве. Организацията обединява активни граждани, специалисти и професионалисти от различни области, като в рамките на сдружението функционира експертна мрежа от над 50 лекари-специалисти от цялата страна, включително в областта на пулмологията, кардиологията, педиатрията, онкологията и общественото здраве. Тази мрежа позволява позициите и становищата на сдружението да се основават не само на гражданска чувствителност, но и на медицински доказателства, клиничен опит и интердисциплинарен професионален анализ. Чрез своята дейност „Въздух за здраве“ работи за изграждане на устойчив диалог с институциите, за повишаване на обществената информираност и за въвеждане на политики, които поставят защитата на

Горди с членството си в:



Health and  
Environment  
Alliance



Legal  
Entity  
Identifier



здравето и превенцията на заболяванията, свързани със замърсяването на въздуха, като безусловен публичен приоритет.

Концептуалната рамка на дейностите по промоция, превенция и профилактика в училищното образование е насочена към формиране на основни знания на учениците, свързани със здравословния начин на живот, укрепване ролята на здравното образование в училището и изграждане на трайни навици за отговорно отношение към собственото здраве. В този контекст темата за замърсяването на въздуха логично и пряко се вписва в целите на рамката, тъй като:

- представлява най-значимия на популационно ниво екологичен рисков фактор за здравето;
- засяга ежедневната среда на децата, включително училищната;
- бъдещото управление на свързания с него риск в обществото предполага ранното формиране на активна здравна позиция;
- изисква формиране на знания, умения и нагласи, съответстващи на възрастта, за разпознаване и ограничаване на здравните рискове.

Следва да се подчертае, че в предложената рамка вече е заложена тематична линия, свързана със „заплахи за здравето от замърсяване на околната среда“, което създава основание за по-ясна конкретизация и актуализация с фокус върху въздуха като най-значима експозиция за детското здраве.

### **Значимост на въздушното замърсяване за здравето на децата и подрастващите**

Международни здравни препоръки определят намаляването на експозицията като здравна защита/превенция. Световната здравна организация (СЗО) публикува Global Air Quality Guidelines (2021)<sup>1</sup> с изрична цел да подпомогне държавите и обществото да намаляват експозиция към основни замърсители с оглед съществената здравна тежест и доказани вреди дори при по-ниски концентрации от считаните преди.

Докладът на СЗО „Air pollution and child health: Prescribing clean air“ (2018)<sup>2</sup> обобщава научните доказателства за неблагоприятните ефекти върху деца и е предназначен да информира и мотивира индивидуални и колективни действия за предотвратяване на увреждания на детското здраве от експозиция към замърсен въздух.

<sup>1</sup> World Health Organization. (2021). WHO global air quality guidelines: particulate matter (PM2.5 and PM10), ozone, nitrogen dioxide, sulfur dioxide and carbon monoxide. Geneva: WHO

<sup>2</sup> World Health Organization. (n.d.). Unpublished WHO document retrieved from IRIS (bitstream: 4ce6e0cf-2bec-4892-8117-25c62afc229f).



Оценка на екологичната тежест на детските заболявания в Европейския съюз (EC28) показва, че замърсяването на въздуха (ФПЧ и озон) е основният екологичен рисков фактор, отговорен за 59% от всички загубени години живот поради инвалидност (DALYs) при децата, което подчертава значимостта на проблема.<sup>3</sup> Данни от европейски проекти като SINPHONIE<sup>4</sup> демонстрират връзка между експозицията на вътрешни и външни замърсители в училищата и повишена честота на симптоми от горни и долни дихателни пътища, очни и системни нарушения.

Проспективно кохортно изследване в PLOS Medicine (Sunyer и сътр., 2015)<sup>5</sup> установява, че учениците, посещаващи училища с по-високо излагане на замърсяване, свързано с трафика, показват по-бавно когнитивното развитие за 12-месечен период. Това поставя темата за чистия въздух в директна връзка с образователните резултати и развитието в начална училищна възраст.

### **Образованието като ефективен инструмент за превенция**

Съществуват изследвания, които показват, че обучението на децата в училищна възраст относно замърсяването на въздуха е важно. Пилотно контролирано проучване<sup>6</sup> сред осмокласници демонстрира, че дори еднократна едночасова образователна сесия за въздействието на замърсяването на въздуха върху здравето води до статистически значимо и устойчиво подобрение в избора на поведение, насочено към опазване на околната среда, като ефектът се запазва поне един месец след обучението.

Допълнително, проучвания<sup>7,8,9</sup> с участие на ученици в гражданска наука показват, че активното включване на децата в мониторинг и образователни дейности за качеството на

<sup>3</sup> Rojas-Rueda D, Vrijheid M, Robinson O, et al. (2019), *International Journal of Environmental Research and Public Health*

<sup>4</sup> Baloch RM, Maesano CN, Christoffersen J, et al. Indoor air pollution, physical and comfort parameters related to schoolchildren's health: data from the European SINPHONIE study. *Sci Total Environ*. 2020.

<sup>5</sup> Sunyer, J., Esnaola, M., Alvarez-Pedrerol, M., Forns, J., Rivas, I., López-Vicente, M., et al. (2015). Association between traffic-related air pollution in schools and cognitive development in primary school children: A prospective cohort study. *PLoS Medicine*, 12(3), e1001792

<sup>6</sup> Abraham Y, Yao E, Kloth C, Dalton S, Arjomandi M. Effect of a single one-hour teaching session about environmental pollutants and climate change on the understanding and behavioral choices of adolescents: The BREATHE pilot randomized controlled trial. *PLoS One*. 2023;

<sup>7</sup> Varaden D, Leidland E, Lim S, Barratt B. "I am an air quality scientist"- Using citizen science to characterise school children's exposure to air pollution. *Environ Res*. 2021 Oct;201:111536. doi: 10.1016/j.envres.2021.111536. Epub 2021 Jun 22. PMID: 34166662.

<sup>8</sup> Siwakorn Chitpreecha, Uma Shankar Veerasamy, Konlayutt Punyawudho, Chatchawan Chaichana, Chihiro Sekine, Yuttana Mona, Effect of chemical activation agents on properties of durian peel-derived activated carbon for high-energy supercapacitor applications, *Biomass and Bioenergy*, 210, (109031), (2026).

<sup>9</sup> Castagna A, Mascheroni E, Fustinoni S, Montirosso R. Air pollution and neurodevelopmental skills in preschool- and school-aged children: A systematic review. *Neurosci Biobehav Rev*. 2022 May;136:104623. doi: 10.1016/j.neubiorev.2022.104623. Epub 2022 Mar 21. PMID: 35331818.



въздуха повишава тяхната осведоменост и стимулира положителни промени в поведението за намаляване на експозицията към замърсяване. Това е особено важно, тъй като децата са по-уязвими към вредните ефекти на замърсяването на въздуха, включително респираторни заболявания, невноразвитийни нарушения и други здравни рискове.

Европейските данни ясно подкрепят необходимостта от интегриране на образователни програми за замърсяването на въздуха в училищната среда като част от превантивните стратегии за опазване на детското здраве. Изследванията<sup>10</sup> показват, че децата в Европа са изложени на значителни нива на фини прахови частици (ФПЧ10, ФПЧ2.5), азотен диоксид и други замърсители в и около училищата, което води до повишен риск от астма, респираторни и системни заболявания, както и нарушения в невноразвитието.

Образователни програми, включващи активно участие на учениците и учителите в мониторинг и анализ на качеството на въздуха, водят до повишаване на осведомеността и промяна в поведението, което намалява експозицията и здравните рискове. Европейската литература<sup>11,12</sup> препоръчва интегриране на такива програми като част от комплексни интервенции за подобряване на училищната среда и превенция на вредите върху детското здраве.

През 2025 г. лекарската мрежа към сдружение “Въздух за здраве”, в партньорство със Столична Община създадоха практическо ръководство за училища и детски градини „Чист въздух за децата”.<sup>13</sup> Това ръководство подчертава, че децата прекарват значителна част от деня си в училищна среда, където качеството на въздуха влияе не само на здравето, но и на концентрацията и когнитивните им функции, и предоставя конкретни мерки за намаляване на експозицията в учебните заведения, което укрепва тезата, че темата за чистия въздух трябва да бъде включена в здравно-образователната и превантивна рамка на началния етап.

**Това ръководство подчертава, че дейностите по превенция и промоция на здравето, свързани с въздушното замърсяване са директно приложими в училищната среда в страната.**

<sup>10</sup> Baloch RM, Maesano CN, Christoffersen J, et al. Indoor air pollution, physical and comfort parameters related to schoolchildren’s health: data from schools in Europe. *Sci Total Environ*. 2020;

<sup>11</sup> Rivas, I., Querol, X., Wright, J., & Sunyer, J. (2018). How to protect school children from the neurodevelopmental harms of air pollution by interventions in the school environment. *Environment International*.

<sup>12</sup> Osborne, S., Uche, O., Mitsakou, C., Exley, K., & Dimitroulopoulou, S. (2021). Air quality around schools: Part I – A comprehensive literature review across high-income countries. *Environmental Research*.

<sup>13</sup> Air for Health. (2025). *Чист въздух за децата: Практическо ръководство за училища и детски градини*. Линк: [https://air4health.eu/wp-content/uploads/2025/10/toolkit\\_a4-1\\_final.pdf](https://air4health.eu/wp-content/uploads/2025/10/toolkit_a4-1_final.pdf)



Следва да се отчете, че Концептуалната рамка на дейностите по промоция, превенция и профилактика в училищното образование е разработена в изпълнение на **Националния план за възстановяване и устойчивост**. В тази връзка включването на темата за замърсяването на въздуха е в пълно съответствие с принципите и целите на НПВУ, насочени към превенция на рискове за здравето, защита на уязвими групи и интеграция между здравни, образователни и екологични политики. Въздушното замърсяване е признат на европейско и международно ниво системен рисков фактор за общественото здраве, поради което адресирането му чрез здравно образование и училищна среда представлява устойчива и дългосрочна инвестиция в човешкия капитал.

Наличието на значими здравни рискове, съчетано с доказателства, че образователните интервенции водят до поведенческа промяна и намаляване на експозицията, обосновава включването на темата за въздушното замърсяване в рамката за промоция и превенция в училищната среда.

### Предложения за позициониране в документа

#### (предложение за редакция)

**Предложение: Добавяне на тематична област (или подтема) „Околна среда и здраве: качество на въздуха (вкл. въздухът в затворени помещения) и здравни ефекти“.**

В контекста на разработвания проект на Концептуална рамка на дейностите по промоция, превенция и профилактика в училищното образование, предлагаме темата „Въздух и здраве“ да бъде систематично включена чрез поетапна, възрастово съобразена рамка, обхващаща всички образователни етапи от началното до гимназиалното образование. В началните класове (1–3 клас) акцентът е върху формиране на базово осъзнаване на дишането като жизнен процес и на чистия въздух като условие за здраве, енергия, учене и игра, чрез наблюдение, разговор и творчески дейности, свързани с ежедневието на децата. В прогимназиалния етап (4–6 клас) темата се надгражда чрез осмисляне на връзката между личното и семейното поведение, начина на придвижване, училищната и градската среда и качеството на въздуха, като се насърчава активното участие на учениците, включването на семейството и контактът с външни експерти и здравни специалисти. На този етап следва по-експлицитно да се подчертае интегративният и мултидисциплинарният характер на темата, включително ролята на различни обществени сектори и институции – здравни, образователни, екологични и общински – в управлението на качеството на атмосферния въздух. В по-горните класове (7–10 клас) обучението придобива аналитичен и граждански характер, като учениците се запознават с основните

Горди с членството си в:



Health and  
Environment  
Alliance



Legal  
Entity  
Identifier



атмосферни замърсители и механизмите на тяхното въздействие върху човешкия организъм, развиват умения за работа с реални данни от мониторинг на качеството на въздуха, оценяват политики и мерки и формулират аргументирани предложения за подобряване на здравето и средата на местно и национално ниво. В този контекст е целесъобразно да се акцентира и върху приноса на гражданската наука, обществените инициативи и формите на гражданска активност, които допълват институционалните механизми и насърчават отговорното участие на младите хора в обществените процеси.

По този начин темата за чистотата на въздуха се утвърждава като последователен елемент на здравното, екологичното и гражданското образование, насочен към превенция, здравна грамотност и активно гражданско участие.

Разпределение по класове:

### **1 клас:**

**Цел** – Детето да осъзнае дишането като естествена и необходима част от здравето и ежедневието.

**Примерни дейности** – Кратка история или приказка за въздуха и значението му за живота; рисуване на тема „Как изглежда въздухът“, чрез което децата изразяват собствените си представи за невидимия, но жизненоважен елемент на средата.

### **2 клас:**

**Цел** – Разпознаване на места с по-чист и по-лош въздух и разбиране откъде идва замърсяването, чрез наблюдение, сравнение и разговор, свързан с ежедневния опит на децата.

**Примерни дейности** – Наблюдение и сравнение на различни места – парк, планина, натоварен булевард, квартали с пушещи комини, индустриални зони (чрез разходка, снимки, видео или разказ на учителя); сравнение къде въздухът изглежда и се усеща по-чист; създаване на проект - „Място с чист въздух / място с мръсен въздух“; колаж с източници на замърсяване.

### **3 клас:**

**Цел** – Разбиране, че въздухът е необходим за здравето, енергията и растежа на хората, и че чистият въздух ни помага да играем, да учим и да се чувстваме добре всеки ден.

Горди с членството си в:



Health and  
Environment  
Alliance



Legal  
Entity  
Identifier



**Примерни дейности** – Рисунка или кратък текст (есе или разказ), в който учениците показват как чистият въздух им помага да играят, да спортуват, да учат и да растат здрави; изработване на „Правила за чист въздух в клас“; изработване на плакат или табло с правилата и поставянето му на видно място в класната стая.

#### **4 клас:**

**Цел** – Осъзнаване, че личните и ежедневните ни действия имат значение за качеството на въздуха и за здравето на хората.

**Примерни дейности** – Организиране на „Ден на активното придвижване“ или „Седмица на активното придвижване“, в която учениците идват на училище пеша, с колело или с градски транспорт (съобразено с безопасността и възможностите на семействата); изготвяне на карти на маршрута до училище с отбелязване на по-тихи улици, зелени пространства и места с по-малко автомобилно движение; разговор в клас за това как различните начини на придвижване влияят на въздуха и защо активното придвижване е полезно за здравето.

#### **5 клас**

**Цел** – Включване на семейството и общността в дейности по опазване на въздуха и развитие на разбиране, че ежедневните семейни избори за придвижване влияят върху качеството на въздуха и здравето.

**Примерни дейности** – Кампания „Изгаси двигателя!“ пред училище; в рамките на една седмица учениците, заедно със семейството си, проследяват начина си на придвижване до обичайни места (училище, магазин, тренировка, гости), като отбелязват колко често е използван автомобил, кога е било възможно придвижване пеша, с колело или с обществен транспорт и кога е направен по-екологичен избор; опростено изчисляване на „спестени емисии“ с образователна цел.

#### **6 клас**

**Цел** – Повишаване на информираността и мотивацията на учениците чрез срещи с експерти и практически дейности, свързани с опазване на околната среда и здравето.

**Примерни дейности** – Срещи с представители на неправителствения сектор и експерти по опазване на околната среда; срещи с лекари или здравни специалисти; разговор и дискусия с учениците след срещите за наученото и направените впечатления; засаждане на дървета като практическа дейност, свързана с подобряване на средата.



## 7 клас

**Цел** – Постигане на висока информираност относно замърсяването на въздуха, основните атмосферни замърсители и влиянието им върху органите и системите на човешкия организъм.

**Примерни дейности** – Запознаване с основните замърсители на въздуха и механизмите на тяхното въздействие върху здравето, включително ролята на оксидативния стрес; разработване на ученически проекти за влиянието на замърсяването на въздуха върху отделни органи и системи, разпределени между учениците в класа.

## 8 клас

**Цел** – Развитие на технически и аналитични умения чрез работа с реални данни за качеството на въздуха.

**Примерни дейности** – Инсталиране на нискобюджетни сензори за мониторинг на замърсяването на въздуха; събиране, обработка и анализ на данни; изготвяне и представяне на доклад за качеството на въздуха в училищната среда и формулиране на предложения за подобрене.

## 9 клас

**Цел** – Повишаване на комуникационните умения по темата за чистотата и замърсяването на въздуха

**Примерни дейности** – Организиране на училищна дискусия или дебат по въпросите: „Кой носи отговорност за чистия въздух?“ и „Какво можем да променим ние?“; провеждане на мини социологическо проучване в квартала (анкета/интервю/наблюдение); обработка на резултатите (диаграми, 3 извода, 2 препоръки); представяне пред публика (клас/училище/родители) и защита на изводите с аргументи.

## 10 клас

**Цел** – Развиване на аналитични и граждански умения по темата за замърсяването на въздуха чрез работа с данни, критична оценка на политики и формулиране на аргументирани предложения за обществена промяна.

**Примерни дейности** – Анализ на реални данни за качеството на въздуха на местно ниво (напр. публични платформи и граждански измервания) и обсъждане на разликите между различни райони и периоди; работа в екипи за проучване на действащи мерки и политики



за подобряване на качеството на въздуха на местно, национално или европейско ниво и оценка на тяхната ефективност; провеждане на задълбочени интервюта с представители на институции, неправителствени организации или местната власт относно отговорностите и предизвикателствата при управлението на качеството на въздуха; подготовка на аргументирани позиции (становище или писмо) с конкретни предложения за подобряване на качеството на въздуха в града или квартала.

### Европейският опит

В редица европейски държави темата за връзката между качеството на въздуха и здравето е систематично интегрирана в рамките на здравното и екологичното образование в училище, чрез възрастово съобразени и надграждащи подходи. Анализът на този опит показва, че включването на темата още в ранна възраст подпомага изграждането на здравна грамотност, превантивни нагласи и активно гражданско поведение. В този контекст представяме примери от европейската практика, които илюстрират възможни модели за интеграция на темата в училищното образование.

#### Франция<sup>14</sup>

Във френската образователна система темата за здравето и околната среда, включително качеството на въздуха и замърсяването, е структурирана в рамката на т.нар. „Parcours éducatif de santé“, която обхваща всички образователни етапи – от предучилищна възраст до завършване на средно образование. В началния и прогимназиалния етап съдържанието е интегрирано интердисциплинарно и разглежда връзката между здравето на учениците и факторите на средата, включително експозицията на замърсители, условията в училищната среда и ролята на личното поведение за ограничаване на риска. Акцентът е върху формиране на базова здравна грамотност и разбиране на влиянието на околната среда върху благополучието.

На гимназиално ниво, особено в професионалните направления чрез учебния модул „Prévention-santé-environnement (PSE)“, темата за замърсяването на въздуха се разглежда вече конкретно и аналитично. Учебното съдържание включва идентифициране на източници на въздушно замърсяване, анализ на данни за качеството на въздуха, връзка между емисии, енергийно потребление и здравни последствия, както и преглед на свързани патологии. Разглеждат се както индивидуални, така и обществени мерки за намаляване на експозицията и риска. Подходът е изрично превантивен и насочен към изграждане на компетентности за информиран избор и участие в политики за опазване на здравето.

<sup>14</sup> <https://www.education.gouv.fr/le-parcours-educatif-de-sante-11786>



## Австрия<sup>15</sup>

В австрийската образователна рамка здравното образование е въведено като междупредметен принцип („Unterrichtsprinzip Gesundheitserziehung“), който се прилага през всички класове и учебни предмети. В официалните насоки за екологично образование и образование за устойчиво развитие изрично е подчертана връзката между здраве, околна среда и експозиции от типа на шум и емисии. В началния етап акцентът е върху базово разбиране на здравословната среда на живот и ролята на чистия въздух, движението и условията на средата.

В по-горните класове съдържанието се разширява към системно разглеждане на екологичните фактори и техните здравни ефекти, включително замърсяване, емисии от транспорт и индустрия, както и влиянието на средата върху дихателното и общото здраве. Темата се разглежда както в природонаучните предмети, така и в гражданското и екологично образование, с изрична насоченост към превенция и формиране на отговорно поведение.

## Дания<sup>16</sup>

В датската система темата за здравето и въздуха присъства по два основни канала — чрез задължителния тематичен модул „здравно и сексуално образование и семейни знания“ и чрез официалните насоки за училищната среда. В началните класове се поставя основа чрез разглеждане на здравословната среда, условията в класната стая и значението на проветряването и чистия въздух за концентрацията и благополучието. Учениците се запознават с базови фактори, които влияят на самочувствието и способността за учене.

В по-горните класове темата се разглежда по-технически чрез концепцията за „вътрешен климат“ (indeklima) — включително показатели като въглероден диоксид, вентилация, замърсители във вътрешния въздух и връзката им със симптоми, отсъствия и учебни резултати. Специално внимание се отделя на уязвими групи ученици, например с астма и алергии. Подходът е насочен към профилактика чрез управление на средата и организационни мерки в училището.

## Германия<sup>17</sup>

<sup>15</sup> <https://www.bmb.gv.at/Themen/schule/schulpraxis/prinz.html>

<sup>16</sup> <https://uvm.dk/media/50rnskxm/240611-gsk-faellesmaal-ssf.pdf>

<sup>17</sup> <https://www.kmk.org/dokumentation-statistik/beschluesse-und-veroeffentlichungen/bildung-schule/allgemeine-bildung.html>



В германската образователна политика, чрез препоръките на конференцията на министрите на образованието (КМК), здравната промоция и превенцията са въведени като цялостен училищен подход („whole school approach“). В началните класове темата за здравето и средата се разглежда интегрирано в предмети като природознание и социални науки, включително фактори на околната среда, които влияят върху здравето и благополучието.

В прогимназиалния и гимназиалния етап учебните планове обичайно включват екологично здраве, експозиции и превенция на рискове като част от природонаучното и здравното образование. Темите за емисии, замърсяване и въздействие върху човешкото здраве се разглеждат в контекста на устойчивото развитие, градската среда и обществената отговорност. Акцентът е върху превенцията, информирания избор и участието в здравно-поддържаща среда.

### **Финландия<sup>18</sup>**

Във финландската национална учебна рамка здравното образование е самостоятелна учебна област в прогимназиалния етап и е интегрирано тематично в по-ранните класове. В началното образование учениците изграждат базови знания за здравето и факторите на средата, които му влияят, като се разглеждат условията на живот, ежедневната среда и навиците. Темата за влиянието на средата върху здравето е формулирана като очакван резултат от обучението.

В класовете 7–9 здравното образование включва по-детайлно разглеждане на здравните ефекти на жизнената среда, оценка на рискови фактори и умения за вземане на информирани решения. Това позволява в учебното съдържание да бъдат включвани теми като качество на въздуха, замърсяване и експозиция, в контекста на общественото здраве и личната профилактика. Подходът е насочен към изграждане на здравна грамотност и критична оценка на факторите на средата.

**Предлагаме предложената поетапна рамка по класове да бъде напълно или частично възприета в Концептуалната рамка по усмотрение на екипа на министерство на здравеопазването.**

<sup>18</sup> <https://www.oph.fi/fi/koulutus-ja-tutkinnot/perusopetus/terveystiето-perusopetuksessa>



Сдружение “Въздух за здраве” изразява готовност за съдействие при подготовката на дейностите и материалите, необходими за включването на замърсяване на въздуха, като фактор за промоция на здравето и превенция на заболяванията в училищната среда.

19.02.2026 г.,

гр. София

.....

Станислав Малчев – юрист

Сдружение „Въздух за здраве“

